

PLEMIĆI IZ DIJANKOVCA. POVIJEST JEDNE OBITELJI SLAVONSKOG NIŽEG PLEMSTVA

Éva B. Halász
Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
MTA-HIM-SZTE-MOL
Budapest – Szeged

UDK 929.7(497.525.1Križevci)“13/14”
353:94(497.525.1Križevci)“13/14”
94(497.54)“13/14”
Prethodno priopćenje
Primljeno: 9.5.2018.
Prihvaćeno: 25.5.2021.
DOI: 10.21857/ydkx2co279

Članak prikazuje povijest različitih obitelji *iobagiones castri / nobiles castri* iz Dijankovca od sredine 14. do kraja 15. stoljeća. Ove obitelji pripadale su različitim rodovima nižeg plemstva Križevačke županije, a sve su imale posjede u selu Dijankovec. Oni su bili plemići nižeg ranga; djevojačku su četvrtinu davali u zemlji, ne u novcu, kao što je i bio običaj među nižim plemstvom. Što se pak tiče ženidbenih strategija, one su bile različite za muške i za ženske članove obitelji – muški su birali žene svojeg ili višeg ranga, dok su žene bile udavane za pojedince svog ili nižeg statusa. Nakon što su uzdignuti na rang plemstva, stopili su se s ostalim nižim plemstvom križevačke županije.

Ključne riječi: povijest Slavonije, niže plemstvo, Križevačka županija, županat Križevci, *iobagiones castri*, *nobiles castri*

Uvod

U ljeto 1430. dvoje slavonskih plemića, Mihovil Ravenski, protonotar Križevačke županije i Ivan Ostfi od Poganca (*de Herbortya*) su došli pred kralja Žigmunda Luksemburškoga koji se nalazio tada u Tati. Na njihov zahtjev te radi njihovih zasluga kralj je uzvisio sve *iobagiones castri* Križevaca i Kalnika i njihove posjede od podložnosti utvrdama Križevaca i Kalnika.¹ Postavlja se pitanje kakav je bio njihov položaj u novoj situaciji te kako se njihov život promijenio nakon dobivanja plemićkog statusa?

¹ Cijeli tekst isprave je nepoznat, no djelomično je prepisana u dokumentu koji su izdali vicebanovi i križevački župani, Juraj od Bisaga i Toma od Ciráka 16. siječnja 1446. (Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Diplomata Latina [dalje: AHAZU, D-], sv. XI, br. 60, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [dalje: MNL], Diplomatikai Fényképgyűjtemény [dalje: DF], no. 231254, Ivan Krstitelj Tkalčić et al., *Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije. Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis*, 1–7, Zagreb 1873.–2005., sv. 7, doc. 157, str. 159–160).

U doba Arpadovića društvo u Ugarskoj bilo je podijeljeno u nekoliko grupa; svaka od njih imala je svoj status, što znači da je svaka grupa imala i svoja prava i svoje obveze. Plemići su imali više prava, a manje službi, a s druge strane, kmetovi nisu imali nikakva prava. Između ta dva pola društva, postojale su i druge različite grupe sa stanovitim pravima i dužnostima, drugim riječima, uživali su kondicionalnu slobodu. *Iobagiones castri* (mađ. *várjobbágyok*, hrv. *gradokmetovi*) imali su prava i dužnosti koja su ih razlikovala od drugih plemićkih i neplemićkih skupina. U historiografiji se navode četiri karakteristike: *iobagiones castri* činili su zapovijedni sloj u utvrdama svog županata (lat. *comitatus*, mađ. *várispánság*),² bili su vlasnici svojih posjeda, imali su vojne obveze te su morali plaćati porez. Sumarno gledano, kao i kastrenzi, *iobagiones castri*, bili su usko povezani uz županat, međutim, uživali su viši status među stanovništvom. Razlikujemo ih od kastrenza i zbog toga što su potonji imali i radne službe, kao što ih razlikujemo i od drugog stanovništva dužnog vojnu službu koje pak nije pripadalo sloju *castle-warriors*. A razlikovali su se pak od pravog plemstva jer ono nije plaćalo porez i bilo je dužno manje vojne službe.³ Do kraja 14. stoljeća te razlike u društvenom položaju su nestale i društvo je bilo podijeljeno u dvije velike grupe: plemiće i kmetove.⁴ U Slavoniji, dijelu Ugarskog kraljevstva južno od rijeke Drave, ovaj proces je bio nešto drukčiji, *iobagiones castri* su uspješno “preživjeli” te promjene, stoga se i u toku 15. stoljeća u izvorima navode kao *nobiles castri* (Hung. *várnemesek*), tako naglašavajući i dalje svoju pripadnost utvrdi.⁵

² Istovremeno su postojale i županije, osnovne jedinice administrativnog sustava, koje su u latinskim izvorima isto bile zvane *comitatus*. Unatoč sličnostima između te dvije teritorijalne jedinice, one nisu bile istovjetne. Vidi više u: Gyula Kristó, *A vármegyék kialakulása Magyarországon*, Budapest 1988.

³ Za te četiri karakteristike *iobagiones castri* u Ugarskoj, sjeverno od rijeke Drave, usp. Attila Zsoldos, *A szent király szabadjai*, Budapest 1999., str. 46–89. Za status istih u križevačkom županatu, vidi: Éva B. Halász, A körösi várjobbágyok a 13-15. században, u: *Középkortörténeti tanulmányok*, sv. 7, ur. Attila P. Kiss, Ferenc Piti, György Szabados, Szeged 2012., str. 313–323.

⁴ Ilona Bolla, A jogilag egységes jobbágyosztály kialakulása Magyarországon, u: *Ista, A jogilag egységes jobbágyosgról Magyarországon*, Budapest 1998., str. 7–207. Za povijest sjeverno od Drave, usp. Zsoldos, *A szent király*.

⁵ Promjena iz *iobagiones castri* u *nobiles castri* dogodila se negdje početkom 15. stoljeća u Križevačkom županatu. U ispravi zemaljskog župana od 8. svibnja 1408. neki su pojedinci spomenuti kao *iobagiones castri* (*Diplomatarium comitum terrestrium Crisiensium (1274–1439)*). A *Körösi comites terrestres okmánytára (1274-1439)*. *Isprave križevačkih zemaljskih župana (1274.-1439.)*, prir. Éva B. Halász – Suzana Miljan, Budapest – Zagreb, 2014. [dalje: *Diplomatarium*], br. 28), no u ispravi Čazmanskog kaptola isti su navedeni kao *nobiles castri* (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomataikai Levéltár [dalje: MNL OL, DL], no. 38715). Članovi nekih obitelji u 14. stoljeću spomenuti su kao *iobagiones castri*, da bi u sljedećem bili navedeni kao *nobiles castri*. Potomci Ivana, sina Ladine od roda Hegen se nazivaju *nobiles iobagiones castri de genere Hegen* u ispravi zemaljskog župana Andrije, sina Martina, od 17. ožujka 1377. (*Diplomatarium*, br. 21), a kasnije su, 1418., isti članovi obitelji navedeni kao *nobiles castri* (6. travnja 1418., *Diplomatarium*, br. 47). Promjena u terminologiji se u Kalničkom županatu dogodila u drugoj polovici 14. stoljeća. Sinovi Izaka su spomenuti kao *iobagiones castri* 1368. (AHAZU, D–V–78; MNL OL, DF 230523), ali od 1383. spominju se kao *nobiles castri* (AHAZU, D–VI–72; MNL OL, DF 230628).

Rod (*generatio*)

Pod pojmom rod (*generatio, genus*) podrazumijeva se grupa ljudi koja potječe od pravog ili imaginarnog pretka. Taj je sustav bio raširen među skupinom *iobagiones castris* Križevaca; ukupno znamo za četiri roda, čije se ime izvodi iz osobnih imena zemaljskih župana koji su živjeli u 13. stoljeću: Hegen, Prevša, Cvet i Matej.⁶ Ta imena rodova, korištena su i u 15. stoljeću, kao i u slučajevima pojedinaca koji su uzdignuti na rang "pravog" plemstva⁷ i prilikom plaćanja poreza.⁸ S druge strane, rodovi nisu bili toliko značajni u drugim slavonskim županatima koji su postojali u 15. stoljeću. Vidimo da su u slučaju *iobagiones castris* Kalnika postojale rodovske skupine koje su mogle predstavljati cijeli rod ispred zemaljskog župana.⁹ Čini se da u Turopolju termin *generatio* se koristio u značenju obitelji i rodovi nisu imali svoje posebno ime.¹⁰ Ugarski kralj Andrija II. dao je županat Goru temparima, dok je šest rodova bilo izuzeto od te donacije. Budući da se oni u izvorima spominju najčešće samo jednom, nije nam poznato jesu li oni bili prave *generationes*.¹¹ U županatu Moravče znamo za nekoliko obitelji *iobagiones castris*, no *generationes* koji se spominju u izvorima označavali su obitelji ili srodstvo te nisu imali svoje zasebno ime. Tako se čini da sustav rodova je jedino u križevačkom županatu bio toliko stabilan i dugotrajan (od 13. stoljeća do kraja srednjeg vijeka). Njima su pripadali svi *iobagiones castris*, ili barem većina njih i tako su utjecali na sve sfere života u županatu Križevci.¹²

⁶ Za njih vidi: *Diplomatarium*, br. 120.

⁷ Čazmanski ih je kaptol uveo u posjede: Benedikt, sin Nikole od Svetog Ivana, kao *homo banalis*, i kanonik Bartolomej, kao osoba koju je poslao kaptol, išli su *ad facies prescriptarum universarum possessionum et portionum possessionariarum iamfactorum nobilium dictorum generationum Cheweth, Hegen, Prelsa et Mathews* te ih uveli u posjed 27. travnja 1431. (AHAZU, D–XI–60; MNL OL, DF 231254). Plemići iz rodova Prevše, Hegen, Cvet i Mateja, spominju se i u ispravi slavonskog bana Ulrika Celjskog (Béla Iványi, *A római szent birodalmi széki gróf Teleki-család gyömrői levéltára*, Szeged 1931., br. 208, str. 130).

⁸ Vidi: B. Halász, *A körösi várjobbágyok*, str. 316–321.

⁹ U jesen 1406. Matija, sin Nikole, i Matija, sin Dionizija od Potoka, koji su bili kalnički plemići (*nobiles ipsius castris de Potok*) *cum tota generatione ipsorum* pojavili su se ispred kalničkog zemaljskog župana Tome, sina Jurja (Hrvatski državni arhiv [dalje: HDA], Plemićka općina Sv. Jelena Koruška, br. 24MNL OL DF 286098). Za njihovu identifikaciju najčešće se koristilo sintagmu "de + geografski pojam" (e.g. *Martinus filius Mathie nobilis dicti castris de Capella*, 8. kolovoza 1402., MNL OL, DL 35908), a ponekad nadimci (*Benedictus dictus Byscuplic de Wzodowcz*, HDA, Obitelj Drašković, Archivum maius, fasc. 65, no. 16, MNL OL, DF 233448).

¹⁰ Emilije Laszowski, *Monumenta historica nob. communitatis Turopolje olim "Campus Zagrabienensis" dictae*, sv. 1, Zagreb 1904., dok. 4, str. 6–7, dok. 10, str. 12–14, dok. 12, str. 15–16, dok. 23, str. 24–25, i dalje.

¹¹ Vidi: Gábor Szeberényi, *A gorai comitatus a XIII. században. Megjegyzések a "hat gorai nemzetség" és a Babonić-ok korai történetéhez*, u: *Középkortörténeti Tanulmányok*, sv. 6, ur. Péter G. Szabó – Pál Szabó, Szeged 2010, str. 233–248.

¹² Za rodove križevačkih *iobagiones castris*, vidi: Éva B. Halász, *A körösi várjobbágyok nemzetségei*, u: *Középkortörténeti tanulmányok*, sv. 9 (u tisku).

Nobiles castri od Dijankovca¹³

U ispravama koje su izdavali križevački zemaljski župani u 15. stoljeću relativno velika skupina ljudi se spominje kao *nobiles castri de Dyankouch*, a nakon 1430. kao *nobiles de Dyankouch*.¹⁴ Svi su imali posjede u Dijankovcu, sjeverozapadno od Križevaca te se spominju u dokumentima kao *vicini et commetanei*.¹⁵ Na rang plemstva nisu bili uzdignuti prije 1430. godine, a osoba koja je uzdignuta navodi se kao *nobilis* (rijetko *nobilis regni*), a ne *nobilis castri*.¹⁶ Rod kojem su plemići od Dijankovca pripadali spominje se nekoliko puta. Godine 1435. dvije grupe plemića od Dijankovca (potomci Tome, sina Denisa, i obitelj Gala, zajedno s Adrianom) podijelile su svoje udjele u posjedu. Oni su bili pripadnici roda Matej.¹⁷ Grana koja potječe od Dijanka najvjerojatnije je pripadala rodu Hegen. Stanoviti Dijank, sin Martina, spominje se 1330. kada je zajedno s drugim pripadnicima roda Hegen dao svoj pristanak prilikom kupoprodaje neke zemlje.¹⁸ Kao pripadnik *generatio* Hegen spominje se ponovno u izvorima 1344.¹⁹ Kada su potomci Ladine (od roda Hegen) dali djevojačku četvrtinu Urbanovim sinovima, Dijankovi sinovi su spomenuti kao susjedi, od kojih poimence napose Grgur. Broj Diankovih sinova je nepoznat, no sigurno je da sredinom 14. stoljeća Diank nije bio živ.²⁰ Jakov, sin stanovitog Dianka, plemića od Dijankovca, spomenut je prvi put 1409.²¹ Zbog istog imena te blizine spomena, vjerojatno su Diank spomenut 1330. i Jakov, sin Dianka, članovi iste obitelji. Genealoško stablo obitelji može biti rekonstruirano na dva načina: 1. Diank (Jakovljevi otac) i Diank spomenut

¹³ Postoje studije o različitim obiteljima različitih slojeva slavonskog plemstva. Vidi neke od njih: Tamás Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526*, Budimpešta 2014. Za neke obitelji iz Turopolja, vidi: Marija Karbić, Plemićka obitelj Mikšić iz roda Levča do početka 16. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 32, Zagreb 2014., str. 67–78; Suzana Miljan, Plemićka obitelj Krupić iz Velike Mlake u 15. i 16. stoljeću, *Zbornik OPZ HAZU*, sv. 29, Zagreb 2011., str. 85–125.

¹⁴ Ivan Peklić napisao je članak o posjedu Dijankovec i obiteljima koje iz njega izvode svoje ime (Ivan Peklić, Posjed Dijankovec od 14. do kraja 18. stoljeća, *Cris*, sv. 7, Križevci 2005., str. 105–112).

¹⁵ Posjed Dijankovec spominje se prvi put u izvorima 1394., kada su kćeri Jakova, sina Gergenusa, kojeg je rodila Dučka, kćer Dragone od Dijankovca, prodale *totalem possessionariam portionem ipsarum in dicta Dyankouch existentem* (*Diplomatarium*, br. 25). Denominator posjeda bio je najvjerojatnije Dijank, sin Martina od roda Hegen. Njegovi se potomci kasnije nazivaju plemićima od Dijankovca.

¹⁶ Najbolji je primjer isprava Valentina, sina Blaža od Poljane iz 1431. godine. Juraj, sin Demetrija, *nobilis castri de Zedlauriech*, prodao je svoje zemlje literatu Pavlu, Demetriju svećeniku i Valentinu, sinovima Jurja, sina Stjepana od Poljane koji su navedeni kao *nobiles regni* (*Diplomatarium*, br. 38). Kralj Žigmund uzdigao je na rang plemstva sinove Jurja 1411. (8./15. prosinca 1411., MNL OL, DF 230922. za dataciju, usp.: *Zsigmondkori oklevéltár*, prir. Elemér Mályusz et al., sv. 1–, Budapest 1951.– [dalje: ZsO], sv. 3, br. 3051).

¹⁷ ... ipsi ad faciem dicte possessionis Dyankouch accedendo eandem possessionem Dyankouch ipsas partes cedentem ac etiam alias portiones possessionarias tam in eadem possessione, quam etiam alias ubilibet in generatione Matheus tam hereditario, quam iure quartalitis concernentes in duas rectas et equales partes divisissent (*Diplomatarium*, br. 59).

¹⁸ 21. svibnja 1330. (*Diplomatarium*, br. 3).

¹⁹ 20. ožujka 1344. (*Diplomatarium*, br. 7).

²⁰ 18. ožujka 1377. (*Diplomatarium*, br. 21).

²¹ 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31).

1330. bili su ista osoba; 2. Diank spomenut 1330. imao je uz sina Grgura još sina ime-
na Dijank – taj Dijank, sin Dianka bio je otac spomenutog Jakova.

Rodovi drugih obitelji iz Dijankovca su nepoznati.

Ukupno možemo rekonstruirati šest obitelji koje se imenuju prema Dijankovcu. Dalje su radu koristit ću proizvoljna imena za obitelji, budući da ona nisu zapisana u izvorima: 1. Potomci Tome, sina Denisa; 2. potomci Dianka; 3. Potomci Mateja; 4. Galova obitelj; 5. Potomci Petra, sina Marka; 6. obitelj Valentina Folkoša. Postoje još neki fragmenti obiteljskih stabala koji se ne mogu povezati ni uz koje od ovih navedenih obitelji, a njihovo pojašnjenje zahtijevat će daljnja istraživanja.

1. Potomci Tome, sina Denisa

Obitelj Tome, sina Denisa, spominje se 1394. kada su Elizabeta, Katarina i Belka, kćeri Jakova, sina Gergenusa, prodale svoju zemlju Tomi, sin Denisa, Ivanu, njegovu sinu te Filipu, Jurju i Tomi, sinovima Mateja, sina navedenog Tome. Plemkinje su držale zemlju kao djevojačku četvrtinu svoje bake, imena Dučka, kćeri Dragone od Dijanovca (*per ipsam dominam Duchka vocatam avam ipsarum pro quarta filiali ipsis provenientem*).²² Kako će kasnije biti naznačeno, članovi obitelji se spominju u reambulaciji posjeda Matej. Grgur i Stjepan, sinova Ivana i Filip, sin Mateja, spomenuti su u popisu svjedoka u razdoblju između 1409. i 1423. Denis, sin spomenutog Filipa, spomenut je tek 1423.²³ Najvjerojatnije je grana Tome, sina Denisa, sudjelovala u ovoj podijeli imovine koja se dogodila 1435. s Galom, sinom Blaža i Adrijanom, sinom Ivana.²⁴

2. Potomci Dijanka

Potomci Dijanka grana su koja je pripadala rodu Hegen. Prvi član obitelji koji se spominje kao plemić od Dijankovca je Jakov 1409. On i njegovi sinovi, Petar i Martin, zapisani su u popisu susjeda u ispravi koja se tiče posjeda spomenutog Mateja.²⁵

²² 17. lipnja 1394. (*Diplomatarium*, nr. 25); ZsO 1, br. 3520.

²³ 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31), 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34), 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35), 8. srpnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40), 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

²⁴ 5. rujna 1435. (*Diplomatarium*, br. 59). Budući da su imena ista, moguće da su potomci Mateja pojedinci u ovoj podjeli. No, analiza popisa susjeda u dokumentima o uvodenju u posjed i prodaji posjeda Mateja (1409.–1423.) pokazuje da u prva četiri dokumenta članovi iste obitelji nisu spomenuti jedan nakon drugoga u svakom slučaju. Otac i sin mogu tako biti napisani razdvojeni i dosta udaljeni jedni od drugog. U petom i posljednjem dokumentu, članovi svake obitelji napisani su uobičajenim redoslijedom. Tako su napisani jedan iza drugog Grgur i Stjepan, sinovi Ivana, Filip, sin Mateja i njegov sin Dionizije, Adrijan, sin Ivana, sina Marka, i Blaž, sin Mateja, i njegov sin Gal (dva posljedna zapisana su i u dokumentu o podijeli iz 1435. godine). Na temelju ovog učinjena je podijela imovine između obitelji Gala i Adriana s potomcima Tome, sina Dionizija, ne s potomcima Mateja. Vidi dokumente: 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31), 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34), 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35), 8. srpnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40), 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51), 5. rujna 1435. (*Diplomatarium*, br. 59).

²⁵ 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31), 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34), 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35), 8. srpnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40), 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

Vjerojatno su Petar i Martin umrli prije 1423., jer se tada spominje samo Ilka, kćer Jakova i njezini sinovi Petar i Juraj.²⁶

3. Potomci Mateja

Prvi član obitelji čija nam je aktivnost poznata bio je Matej. Njegov otac Pavao i djed Nikola poznati su nam samo po imenima, dok ništa ne znamo o njihovoj aktivnosti. Matej se spominje u ispravi izdanoj 1407. kada je predao prihode od dva vinograda na brdu *Kokosynch* Franji, sinu Tome, građaninu Križevaca (*civis veteris libere ville civitatis Crisiensis*). Sam Franjo prije je njemu dao četiri denara, ali Matej potom nije mogao vratiti taj novac nazad.²⁷ Sljedeće je godine Matej prodao neke dijelove svog posjeda spomenutom Franji *pro quindecim florenis auri*. One su se nalazile između Dijankovca i Šalamunovca; sjeverna je granica Matejevog posjeda bila južna granica Šalamunovca.²⁸ Čini se da se odnos nastavio i kasnije. Matej je prodao 1409. godine većinu svojih posjeda Franji, sinu Tome.²⁹ Poslanici zemaljskog župana uveli su Franju u njegov posjed u Dijankovca početkom veljače.³⁰ Transakciju je potvrdio 1411. sljedeći zemaljski župan, Adam, sin Nikole od Mindszenta,³¹ te je ponovno naredio uvođenje u posjed.³² Matej je imao dva sina, Ivana i Filipa.

Ivan je imao sina, Grgura, i tri unuke, Doroteju, Jelenu i Klaru, te jednog unuka, Mateja. Budući da je Matej naveden kao *litteratus*, zasigurno je bio iskusan u pravu. Moguće da je imao i neku vrstu crkvene karijere, budući da je umro bez potomaka. Kasnije, 1506., nasljednici njegovih sestara podijeli su njegovu plemićku kuriju u Dijankovcu, koja im je bila nasljeđena.³³

Doroteja, kćer navedenog Grgura, bila je udana za Iliju, mesara iz Križevaca. Oni su imali jednu kćer, Katarinu, koja je bila udana za krojača Andriju. Oni su imali sedmero djece: Jurja, Petra, Jelenu, Doroteju, Anu, Katarinu i Elizabet.³⁴

²⁶ 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

²⁷ ... *quosdam cubulos vini ac munera et alios proventus de duabus vineis in capite montis Kokosynch vocato habitis*; 2. travnja 1407. (*Diplomatarium*, br. 26).

²⁸ ... *unam mediam sessionem iobbagionalem suam nunc habitatoribus destitutam simulcum orto ac domibus et hedificiis ad eandem pertinentibus necnon medietatem cuiusdam magni feneti inter eandem unacum medietate alie sessionis a parte orientis existenti necnon rectam et coequalem quartam partem cuiusdam silve item quindecim dietas terre sue arabilis ac capestre*; 18. travnja 1408. (*Diplomatarium*, br. 27).

²⁹ ... *totales portiones suas possessionarias cum omnibus earum utilitatibus et quibusvis utilitatibus ad easdem spectantibus exceptis tamen dumtaxat quodam uno fundo ac quadam quarta parte cuiusdam particule silve ac terre ac quibusdam quinque iugeribus terre arabilis item quadam particula vinee*; 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31).

³⁰ 15. veljače 1409. (*Diplomatarium*, br. 32).

³¹ 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34).

³² 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35).

³³ *totalem curiam ipsorum nobilitarem, que per mortem et defectum seminis condam Mathei litterati filii prefati condam Gregorii filii olim Johannis de Dyankowcz, avunculi videlicet ipsarum in eadem dominas Dorotheam et Katherinam condendisset* (20. travnja 1506.; MNL OL, DL 35764).

³⁴ 20. travnja 1506. (MNL OL, DL 35764).

Jelena, druga Grgurova kćer, bila je udana za Vrbana iz Lukačevca (*de Lukachowcz*), kojeg možemo povezati sa okrugom utvrde Kalnik.³⁵ Oni su imali jednu kćer, Doroteju, koja je bila udana za Jurja od Pataka, moguće pripadnika plemićke zajednice Kalnik. Imali su četvero djece: Agatu, Barbaru, Petra i Nikolu.³⁶

Klara je bila treća Grgurova kćer. Njezin je suprug nepoznat, moguće je da nije bio plemićkog roda. Zajedno su imali dvojicu sinova, Jurja i Ivana.³⁷

U drugoj grani obitelji imamo Dionizija, sina Filipa, koji je bio oženjen Jelenom, kćerkom Petra Biškuplića (*Biskuplich*), pripadnika nižeg plemstva Velikog Kalnika. Oni su imali dvije kćeri, Agnezu i Uršulu. Čazmanski je kaptol uveo Uršulu u polovinu okućnice (*fundus*), koju je naslijedila nakon smrti svoga oca 1495. godine.³⁸ Uršulin suprug bio je Dionizije Folkoš od Dijankovca i zajedno su imali troje djece, Matiju, Grgura i kćer nepoznatog imena. Na ostatak obitelji ću se osvrnuti nešto kasnije u tekstu. Agneza pak, druga kćer Dionizija, imala je dvoje djece, Jurja i Doroteju, međutim ne znamo tko joj je bio suprug stoga je moguće da nije bio plemenita roda. Njezina kćer, Doroteja, bila je udana za magistra Stjepana, notara grada Križevaca. Magistar Stjepan tako je držao najvišu službu među ostalim članovima obitelji iz Dijankovca.³⁹ Spomenut je 1501. kao *notarius et civis*, kada se pojavio na sudu slavonskog bana Ivaniša Korvina, u slučaju oko imovine svoje supruge.⁴⁰ Stjepan je protestirao ispred Nikole Drobitela koji je bio *iudex nobilium* u ime drugih obitelji iz Dijankovca jer su ljudi Zagrebačkog biskupa Luke uništili njihove usjeve dok su prenosili hranu i vino.⁴¹ Magistar Stjepan je najvjerojatnije bio familijar Ivaniša Korvina. Ostalo je sačuvano njegovo pismo Beatrici Frankopan, udovici Ivaniša Korvina koje ukazuje na blizak odnos.⁴² Kasnije je Stjepan bio službenik Jurja Brandenburškog, Beatricinog drugog supruga.⁴³ Znamo da je 1519. magistar Stjepan bio pokojan, jer se u ispravi spominje drugi muž njegove supruge.⁴⁴ Stjepan i Doroteja imali su, zahvaljujući Stjepanovom statusu, nekoliko posjeda. Kupio je 1506. plemićku kuriju od potomaka Ivana, sina Mateja za 20 florena.⁴⁵ Naredne godine, 1507., Stjepan, njegova

³⁵ Matija i Pavao od Lukačevca (*de Lukachewcz*), kalnički plemići, spominju se 1449. (23. prosinca 1449., MNL OL, DL 102112).

³⁶ 20. travnja 1506. (MNL OL, DL 35764).

³⁷ Isto.

³⁸ ... *in dominium cuiusdam medie sessionis nobilitaris, que condam Dyonisii de eadem Dyankowcz prefuisset in eandem dominam Vrsulam ... iure successorie devoluta extitisset* (nalog ugarskog palatina Stjepana Zapolje od 16. kolovoza 1495., dok je izvještaj kaptola od 4. rujna 1495., MNL OL, DL 35739).

³⁹ Margareta, udovica Mateja literata od Dijankovca i njezin sin Stjepan prodali su svoje posjede u selima Dijankovec, Šalamunovec i Erdovec 1495. obitelji Folkoš. Najvjerojatnije je sin literata Mateja i suprug od Doroteje jedna te ista osoba (16. kolovoza 1495., MNL OL, DL 35738).

⁴⁰ 9. veljače 1501. (MNL OL, DL 35747).

⁴¹ 18. studenoga 1508. (MNL OL, DL 35769).

⁴² 26. lipnja 1508. (MNL OL, DL 37837).

⁴³ Sudjelovao je 27. veljače 1510. na *generalis congregatio* u Križevcima kao *director causarum* Jurja Brandenburškog (MNL OL, DL 37866).

⁴⁴ Oko 15. srpnja 1519. (MNL OL, DL 35782).

⁴⁵ Prethodni vlasnik kurije bio je Matej *litteratus*, no on je umro bez potomaka (20. travnja 1506., MNL OL DL 35765).

supruga i njezina teta, Uršula, supruga Dionizija Folkoša okončali su parnicu oko nasljedstva tih dviju žena (čestice *in villa Szudovc*) s nasljednicima Benedika i Tome, sinova Petra Biškuplića.⁴⁶

Postoji još jedna osoba, koja je povezana uz nasljednike Mateja: Blaž, sin Demetrija, sina Pavla. On se pojavljuje u izvorima 1407. kada je spomenuto da je zajednički imao u vlasništvu posjed s Matejom, sinom Pavla, što je bio slučaj i 1408. godine.⁴⁷ Zbog zajedničkog posjeda, moguće je da su Pavao, Demetrijev otac, i Pavao, Matejev otac, zapravo jedna te ista osoba. Blaž je pak s Jankom, sinom Tome Guščera od Guščerovca na sudu zemaljskog župana osporio vlasništvo Franji, sinu Tome od Dijankovca. Zemlja u pitanju je bila ona koju je Franjo kupio od Mateja, sina Pavla. Budući da je tuženi pokazao isprave o slučaju, zemaljski je župan odbacio tužbu u korist tuženog.⁴⁸ Blaž se spominje kao *homo* zemaljskog župana 1435. godine.⁴⁹ Ne zna se točno mjesto Blaža unutar obiteljskog stabla plemića iz Dijankovca.

4. Obitelj Gala

Galova je obitelj povezana uz rod Mateja. Blaž, sin Mateja, i njegov sin Gal (kojeg su zvali *Spylusicz*), se spominju u ispravi koja je povezana uz posjed Mateja, sina Pavla, između 1409. i 1423. godine.⁵⁰ Gal, sin Blaža, i Adrijan, sin Ivana, podijelili su jedan dio posjeda Dijankovec s potomcima Tome, sina Denisa.⁵¹ Budući da su Gal i Adrijan spomenuti zajedno u ispravi, moguće je da su bili u bliskom obiteljskom odnosu, međutim, nemoguće je rekonstruirati vezu. Emerik, sin Gala, zajedno s drugim plemićima iz Dijankovca, imao je 1461. spor s Agnezom, udovicom Nikole od Dijankovca i njezinim sinom Stjepanom. Spor je okončao Matej Guščer od Guščerovca (*iudex et commissarius per magnificum dominum Jan, Zagorie comitem, necnon regni Sclavonie banum in hac parte deputatus*) kada je pomirio suprotstavljene strane.⁵² Emerik i Jelena, Galova djeca, podijelili su svoj nasljedni posjed ispred vlasti Križevačke županije 1464. godine. Helena je bila udana za stanovitog Petra, sina Nikole.⁵³

⁴⁶ 9. studenoga 1507. (MNL OL, DL 35768).

⁴⁷ ... *in possessione ipsius Mathey et Blasii filii Demetrii* (2. travnja 1407., *Diplomatarium*, br. 26). ... *A parte occidentis inter fundum ipsius Mathey filii Pauli et Blasii filii Demetrii* (18. travnja 1408., *Diplomatarium*, br. 27). Kada je Matej prodao ovu zemlju 1411., on je *totum onus et gravamen universorum fratrum suorum condivisionalium, ... specialiter Blasii filii Demetrii in se assumptendo* došao pred zemaljskog župana (8. srpnja 1411., *Diplomatarium*, br. 34).

⁴⁸ 24. siječnja 1425. (*Diplomatarium*, br. 55).

⁴⁹ 5. siječnja 1435. (*Diplomatarium*, br. 59).

⁵⁰ 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31), 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34), 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35), 8. srpnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40), 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

⁵¹ 5. rujna 1435. (*Diplomatarium*, br. 59).

⁵² 30. lipnja 1461. (MNL OL, DL 35633).

⁵³ 30. srpnja 1464. (MNL OL, DL 35646).

5. *Potomci Petra, sina Marka*

Andrija, Dionizije i Matej, sinovi Petra, sina Marka, prvi su put spomenuti 1409., te poslije, između 1409. i 1423., u listi svjedoka u ispravi veznoj uz posjed Mateja. Njihovi su sinovi također spomenuti. Lovro je bio Andrijin sin, a Valentin, Toma i Dominik bili su sinovi Mateja.⁵⁴ Matej je imao još jednog sina, Nikolu, spomenutog samo 1414., kada su, zajedno s drugim članovima obitelji, kćeri Petra, sina Egidija, *assumpmentes ipsas ad se in fratres et heredes*, predali istima *totalem sessionem seu fundum, in qua idem Petrus residisset*. One su to bile primile *tam pro quarta puellari, quam pro aliis ipsarum redditibus*. Otac navedenih djevojaka, Petar, bio je oženjen Ivanom, koja je vjerojatno bila sestra Petra, sina Marka, odnosno sestra Denisa, Mateja i Andrije. Sam Petar vjerojatno nije bio plemenita roda, i zbog toga je Ivana dobila svoju djevojačku četvrtinu u zemlji, a ne novcu. Ona i suprug umrli su bez sinova, stoga su Ivanina braća i njihovi potomci željeli povratiti zemlju. Nakon parnice, predali su ipak djevojačku četvrtinu kćerima Ivane i Petra. Vjerojatno su ponovno sestre bile udane za neplemiće jer su primile djevojačku četvrtinu u zemlji.⁵⁵ Petar, sin Egidija, pojavio se jednom u izvorima kao povjerenik zemaljskog župana.⁵⁶

Postoje podaci o još jednoj grani obitelji, potomcima Andrije. Andrija je imao jednog sina, Lovru, koji je bio spomenut u izvorima između 1409. i 1423. godine. Kao pokojan se spominje 1473., pa znamo da je zasigurno umro prije toga. Lovro je imao četvero djece: Mateja, Jurja, Jakova i Jelenu. Matej se, zajedno sa ostalima, sporio 1461. godine s Agnezom, udovicom Nikole od Dijankovca, i njezinim sinom Stjepanom.⁵⁷ Juraj je imao crkvenu karijeru, postao je svećenik, te je 1473. zamolio kralja Matijaša da potvrdi njegove dijelove i dijelove njegove braće u posjedu Dijankovec kao *nova donatio*. Zagrebački ih je kaptol uveo u posjed.⁵⁸ Jakov je pak imao dvoje djece. Margaretu i literata Matiju Harčića (*Harchych*). Margareta je bila udana za Mateja, briača u Križevcima (*rasor, civis Crisiensis*), a ona i njezine kćeri Helena i Doroteja, pred banom Ivanišem Korvinom prodale su 1500. godine svoje udjele u posjedu Dijankovec za 20 forinti Margaretinom bratu Mateju.⁵⁹ Matija literat je spomenut 1508. kada je magistar Stjepan od Dijankovca protestirao ispred plemićkog župana Križevačke županije.⁶⁰ Matija je postigao dogovor s potomcima svoje tete 1517. u vezi završetka svih njihovih parnica.⁶¹

⁵⁴ 16. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31), 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34), 5. kolovoza 1411. (*Diplomatarium*, br. 35), 8. srpnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40), 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

⁵⁵ 7. siječnja 1414. (*Diplomatarium*, br. 41).

⁵⁶ 15. veljače 1409. (*Diplomatarium*, br. 32).

⁵⁷ 30. lipnja 1461. (MNL OL, DL 35633).

⁵⁸ Isprava kralja Matijaša o donaciji od 14. ožujka 1473., a izvještaj Zagrebačkog kaptola o uvođenju od 11. travnja 1473. (HDA Depositi, Obitelj Bešnić Kaseta 1/9, MNL OL, DF 279540). Kralj Matijaš je prepisao dva dokumenta 1478. (10. kolovoza 1478., AHAZU, D-XV-87, MNL OL, DF 231630).

⁵⁹ 11. srpnja 1500. (MNL OL, DL 35758).

⁶⁰ 8. studenoga 1508. (MNL OL, DL 35769).

⁶¹ 13. ožujka 1517. (MNL OL, DL 35779).

6. Obitelj Valentina Folkoša

Obitelj Valentina Folkoša povezana je s potomcima Mateja koji su spomenuti gore u tekstu (poglavlje *Potomci Mateja*). Spominju se prvi put 1456. kada su Ana, udovica Tome Töröka (*Therek de Petrouch*) i njezin sin Grgur priznali da su Valentin i njegovi sinovi Dionizije i Juraj (kasnije spomenuti *litteratus* i *presbyter*) primili dio novaca koji je Ana, kćer drugog Mateja iz Dijankovca oporučno ostavila crkvi *in Petrouch*. Možda je postojala neka vrsta poveznice između obitelji Folkos i spomenute Ane, no u ovom je trenutku nije moguće rekonstruirati.⁶² Ispred Nikole Mikeca, plemićkog suca Križevačke županije, uzeli su u zalog zemlju, šumu i livadu od Elizabete, kćeri trgovca (*institor*) Grgura od Dijankovca.⁶³ Grgur literat, sin Valentina prosvjedovao je ispred Zagrebačkog kaptola 1469., budući da su oni naslijedili dio posjeda u Dijankovcu od Elizabete, supruge Benedikta *Janosych* od Dijankovca, a udovica ga je željela prodati.⁶⁴ Spominju se još jednom u slučaju vezanom uz Elizabetino nasljedstvo, ovaj put 1484. kada su povratili nazad šumu iz ruku Stjepana, vikara iz Gušćerovca. Iako je Elizabeta predala tu šumu crkvi, dozvolila je svojim rođacima mogućnost da je otkupe.⁶⁵ Čazmanski je kaptol uveo svećenika Grgura i Dionizija, sinove Valentina, Uršulu, Dionizijevu suprugu i njihove sinove u njihove udjele u posjedu koji je Valentin kupio od Elizabete, kćeri Franje od Erdovca i u polovicu okućnice (*fundus*) koji je 1495. Uršula naslijedila, prema nalogu ugarskog palatina Emerika Zapolje.⁶⁶ Iste su godine kupili neke udijele u posjedu od Margarete, udovice Mateja literata od Dijankovca i njezinog sina Stjepana literata.⁶⁷ Uršula je naslijedila neke udijele u posjedu Sudovec od svoje majke Jelene. Jelenini su se potomci sporili oko njezine baštine, ali im je ban Ivaniš Korvin naredio da moraju postići dogovor pred medijatorima (*probi viri*).⁶⁸ Spor je okončan tek 1507., kada su Jelenini potomci dobili svoje udijele u Sudovcu.⁶⁹ Obitelj se 1507. sporila s dvojicom Juraja – jednim zvanim *Prebendarych de Boynykowcz*, a drugim *de Prehancz* – oko vina, koje su imali u vinogradu obitelji Folkoš i radi kojeg nisu željeli plaćati daću.⁷⁰ Godine 1508. kada je magistar Stjepan od Dijankovca protestirao u vezi novih cesta koje su službenici Zagrebačkog biskupa Luke napravili preko njihovih posjeda, spomenut je između ostalih koji su pretrpjeli štete i Dionizije Folkoš.⁷¹ Dionizije i Uršula

⁶² 15. listopada 1456. (MNL OL, DL 35619).

⁶³ 14. lipnja 1465. (MNL OL, DL 35652).

⁶⁴ ... *portiones ipsorum possessionarias in eadem possessione Dyankowcz et in [co]mitatu Crisiensis habitas et existentes, in ipsos protestantes per mortem condam nobilis domine Elizabeth vocate olim consortis eiusdem Benedicti iure successorio unde devolutas* (5. svibnja 1469., MNL OL, DL 35658).

⁶⁵ ... *isto modo, quod quibus de fratribus et consanguineis ipsius domine Elizabeth liceret redimere liberam haberent redimendi facultatam* (6. travnja 1484., MNL OL, DL 35713).

⁶⁶ 4. rujna 1495. (MNL OL, DL 35739).

⁶⁷ 16. kolovoza 1495. (MNL OL, DL 35738).

⁶⁸ 3. travnja 1502. (MNL OL, DL 35760).

⁶⁹ 9. studenoga 1507. (MNL OL, DL 35768).

⁷⁰ 8. veljače 1507. (MNL OL, DL 35767).

⁷¹ 18. studenoga 1508. (MNL OL, DL 35769).

imali su troje djece, Matiju, Grgura i kćer nepoznatog imena, koja je bila udana za Grgura *Golobarych de Wokothyncz*.⁷²

Postoji još jedan pojedinac koji treba biti ovdje spomenut, Franjo, sin Tome. Spominje se 1407. kao *civis Crisiensis*. Posudio je neke novce Mateju, sinu Pavla, koji mu taj novac nije mogao vratiti. Zbog tog duga, Matej je predao prihode svoga vinograda Franji.⁷³ Godine 1408. Matej je prodao udijele u svome posjedu u Dijankovcu Franji, koji je ovaj put u ispravi spomenut kao *nobilis castris* od Dijankovca.⁷⁴ Nekoliko godina poslije, 1411., Toma, sin Nikole Guščera, Andrija i Emerik, sinovi Emerika Britve sporili su se s Franjom, sinom Tome, na sudu križevačkog zemaljskog župana Adama od Mindszenta u slučaju posjeda Mateja, sina Pavla. Tužitelji su smatrali da je Matejev posjed pripadao njima, a ne Franji. No, Franjo je imao u svom posjedu nekoliko isprava koje su o slučaju izdali križevački zemaljski župani i Toma, sin Nikole Guščera se spominje među svjedocima. Zemaljski župan Adam od Mindszenta je presudio da posjed treba pripasti Franji.⁷⁵ Nakon spora, Franjo je došao pred zemaljskog župana s molbom da ga se ponovno uvede u posjed.⁷⁶ Franjo i njegov sin Jakov tražili su novo uvođenje u posjed opet 1423. godine. U zadnjem dijelu ove isprave posebno su naglašena dopuštenja Tome Guščera od Guščerovca i njegovih sinova.⁷⁷ Samo dvije godine kasnije, 1425., Janko, sin Tome Guščera i Blaž, sin Demetrija, sporili su se s Franjom i njegovim sinom o ovom posjedu na sudu zemaljskog župana Nikole, sina Ivana od Jalšovca. Franjo je ponovno pokazao sve svoje isprave u vezi sa svojim pravima, na temelju kojih je on držao posjed s punim pravom. Zemaljski župan i njegov sud je tuženike proglasio krivima *in facto calumpnie*.⁷⁸ Franjo je imao jednog sina, Jakova.⁷⁹

Postoje još neki fragmenti u vezi obiteljskih stabala, međutim, nemamo dovoljno podataka da ih povežemo s ostatkom obitelji. Moguće je da je riječ o pojedincima koji su kasnije kupili neke udjele u posjedu Dijankovec pa izvlačili preko toga svoj plemićki pridjevak, ili im predak nije bio napisan na isti način kao pojedincima čije genealoško stablo možemo rekonstruirati, ili su bili s Dijankovcem povezani preko ženidbenih veza s nekom od ženskih pripadnica obitelji. Dosad smo dali pregled podataka o povijesti obitelji koje su bile u Dijankovcu. U narednim recima, posvetit ćemo se pitanju što možemo zaključiti o položaju *iobagiones castris / nobiles castris* Križevačke županije.⁸⁰

⁷² 8. veljače 1507. (MNL OL, DL 35767).

⁷³ 2. travnja 1407. (*Diplomatarium*, br. 26).

⁷⁴ 18. travnja 1408. (*Diplomatarium*, br. 27).

⁷⁵ 11. svibnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 39). U prvoj ispravi, Toma Gušter nedostaje u popisu svjedoka (16. siječnja 1409., *Diplomatarium*, br. 31), no zapisan je u sljedećoj. Možda je upravo zbog tog nedostatka slučaj bio zabilježen dvaput, 1409. i 1411. (8. srpnja 1411., *Diplomatarium*, br. 34). U navedenom je sporu pokazana samo druga isprava (11. svibnja 1411., *Diplomatarium*, br. 39).

⁷⁶ 8. lipnja 1413. (*Diplomatarium*, br. 40).

⁷⁷ 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

⁷⁸ 24. siječnja 1425. (*Diplomatarium*, br. 55).

⁷⁹ 11. svibnja 1423. (*Diplomatarium*, br. 51).

⁸⁰ Za usporedbu, vidi dva glavna djela: Tamás Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526*, Budapest 2012., Suzana Miljan, *Plemićko društvo Zagrebačke županije za vladavine Žigmunda Luksemburškoga (1387.-1437.)*, neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb 2015.

Posjedi

Križevački *iobagiones castri / nobiles castri* pripadali su sloju nižeg plemstva, kao i drugi istog ranga u Slavoniji. Prilikom prodaje ili zalaganja imovine referirali su se na svoj težak položaj, *pro quibusdam ipsorum necessitatibus nunc ad presens ipsos urgentibus*, zbog kojeg su se te iste imovine morali riješiti.⁸¹ Općenito nisu imali dovoljno gotovog novca, osim kad bi prodali neki dio zemlje. Matej, sin Pavla od Dijankovca, nije imao 4 pense denara 1408., kada je posjedovao zemlju i druge prihode.⁸² U njegovom slučaju postoji nekoliko faktora oko bogatstva. Predao je 1407. *munera* sa svog vinograda, kao i ostale prihode s istog Franji, sinu Tome od Dijankovca,⁸³ da bi potom, 1408.–1409. prodao veći dio svoje imovine istome Franji. Prvi je put prodao jedno i pol selište, s kućama, vrtovima i drugim prinadležnostima i pripadnostima, polovicu livade, četvrtinu šume i zemlju veličine 15 *dietae* za 15 forinti.⁸⁴ Drugi je put, 1409., prodao skoro sve, osim jedne okućnice, šume i četvrtine druge okućnice.⁸⁵ Moguće je da se podjela posjeda između Mateja i njegovih sinova dogodila prije 1408., dakle prije prodaje, pa da je to utjecalo na ekonomski položaj obitelji. Kasnije, Uršula, kćer Dionizija, sina Filipa, sina rečenog Mateja, upravo je naslijedila polovicu okućnice nakon smrti svoga oca. Obitelj Folkoša je očito imala neke prihode s vinograda. Naime, 1507. sporili su se s vlasnikom vina koje je poteklo iz njihovog vinograda oko prihoda.⁸⁶ Vinogradi i prihodi s istih redovito su spomenuti također u vezi s kalničkim *iobagiones* odnosno *nobiles castri*.⁸⁷

Prihodi sa samih posjeda bili su vrlo niski. Iako su *iobagiones castri* originalno bili povezani uz vojničku službu, očito je da su u ovom, kasnijem, razdoblju, morali pronaći druga sredstva prihoda. Tako je bilo onih koji su bili iskusni u pravu (*litteratus*),⁸⁸ onih koji su imali crkvene karijere,⁸⁹ a bio je i jedan trgovac (*institor*).⁹⁰

⁸¹ 13. lipnja 1408. (*Diplomatarium*, br. 29). Kasnije: 16. svibnja 1426. (*Diplomatarium*, br. 56). Za Veliki Kalnik: 25. travnja 1424. (MNL OL, DF 231049).

⁸² *Franciscus filius Thome ad negotia necessaria ipsius Mathey quatuor pensas denariorum novorum expendisset, et easdem quattuor pensas denariorum eidem Francisco ad presens restituere non valuisse* (2. travnja 1407., *Diplomatarium*, br. 26).

⁸³ 2. travnja 1407. (*Diplomatarium*, br. 26).

⁸⁴ 18. travnja 1408. (*Diplomatarium*, br. 27).

⁸⁵ 31. siječnja 1409. (*Diplomatarium*, br. 31). Druga isprava o slučaju, 8. srpnja 1411. (*Diplomatarium*, br. 34).

⁸⁶ 8. veljače 1507. (MNL OL, DL 35767).

⁸⁷ Primjerice, 22. lipnja 1451. (MNL OL, DL 35970).

⁸⁸ Matej, sin Grgura od Dijankovca (10. travnja 1506., MNL OL, DL 35764), magistar Stjepan od Dijankovca (primjerice, 9. veljače 1501., MNL OL, DL 35747).

⁸⁹ Svećenik Grgur, sin Uršule, kćeri Dionizija, od potomaka Mateja (oko 27. lipnja 1519., MNL OL, DL 35782), svećenik Grgur, sin Lovre, od potomaka Petra, sina Marka (22. travnja 1473., HDA, Depoziti, Obitelj Bešenić, Kaseta 1/9, MNL OL, DF 279540).

⁹⁰ Grgur *institor* od Dijankovca (14. lipnja 1465., MNL OL, DL 35652).

Među onima koji su se udali za djevojke iz Dijankovca možemo pronaći krojača (*sartor*),⁹¹ sedlara (*frenipar*),⁹² mesara (*macellarius*)⁹³ i brijača (*rasor*).⁹⁴

Unatoč tome što su pripadali redovima kondicionalnog plemstva, ipak njihov položaj nije bio toliko nizak da nisu sami imali zavisne seljake. Kmetovi koji su bili na njihovim selištima spominju se u izvorima više puta. Kada je Matej iz Dijankovca prodao svoj posjed, spominje se između ostalog i jedan napušteni *fundus*.⁹⁵ U drugom se pak dokumentu spominje da su ljudi Ivana od Visoke napali kuću kmeta Dionizija od Dijankovca te ozlijedili i njega i njegovog sina.⁹⁶ Ivan, sin Barnabe zvanog Kun, prodao je 1436. polovicu svoje okućnice Nikoli literatu, sinu Petra od Pataka. Na njoj je živio kmet Jakov.⁹⁷

Ženidbene strategije i djevojačka četvrtina

Nažalost, nije nam ostalo sačuvano mnogo podataka o ženidbenim strategijama i djevojačkoj četvrtini povezano uz obitelji iz Dijankovca (i prije i poslije postupka oplemenjivanja), ali je moguće izvući neke zaključke koji se podudaraju s onima vezanim uz drugo plemstvo.⁹⁸

Postoji samo malen broj podataka o suprugama u obiteljima u Dijankovcu. Obiteljska su imena žena zapisana samo u nekim slučajevima. U ovim poznatim nam pak slučajevima, uzimali su žene višeg ili statusa identičnog svojem (potrebno je naglasiti da je prije njihovog izuzimanja iz ranga nižeg plemstva pravo plemstvo imalo viši status). Tako je Demetrije od roda Mateja oženio plemkinju nepoznatog imena koja je pripadala obitelji Budor od Budrovca, dakle, bila je višeg položaja od svog supruga.⁹⁹ Unuk Mateja od Dijankovca, Dionizije, oženio je Jelenu, kćer Petra Biš-

⁹¹ Katarina, kćer Doroteje, od potomaka Mateja, bila je udana za krojača Andriju (4. rujna 1495., MNL OL, DL 35739). Postoje i drugi krojači unutar križevačkog nižeg plemstva. Krojač Dionizije, sin Petra iz roda Hegen spominje se 1408. (7. svibnja 1408., *Diplomatarium*, br. 28); njegova se kćer Ana kasnije udala za krojača Jurja, sina Jakova iz roda Prevša (6. travnja 1418., *Diplomatarium*, br. 47).

⁹² Drugi suprug Doroteje, kćeri Agneze, koja je potekla od Mateja, bio je sedlar Mihovil (oko 25. srpnja 1519., MNL OL, DL 35782).

⁹³ Doroteja, kćer Grgura, koja je potekla od Mateja, bila je udana za Iliju, križevačkog mesara (20. travnja 1506., MNL OL, DL 35764).

⁹⁴ Margareta, kćer Jakova, koja je potekla od Petra, sina Marka, bila je udana za Mateja, brijača i građanina Križevaca (22. srpnja 1500., MNL OL, DL 35758).

⁹⁵ 8. travnja 1408. (*Diplomatarium*, br. 27).

⁹⁶ 16. lipnja 1519. (MNL OL, DL 35781).

⁹⁷ *Johannes dixit, quandam mediam sessionem iobagionalem ..., in qua Jacobus iobagio moram fecisset, prefato Nicolao litterato pro duodecim florenorum puri auri vendidisset* (1. svibnja 1436., MNL OL, DL 44086). Za *sessiones iobagionales* koje su posjedovali *iobagiones castris*, usp.: 17. ožujka 1444. (MNL OL, DL 35964), 18. ožujka 1449. (MNL OL, DL 279536).

⁹⁸ Na slučaju obitelji Elefánthy iz županije Nógrád, Erik Fügedi pokazao je kako su se supružnici birali unutar istog društvenog sloja (Erik Fügedi, *The Elefánthy. The Hungarian Nobleman and His Kindred*, Budapest 1998.). Sumarno o djevojačkoj četvrtini: Péter Banyó, *The Filial Quarter. Inheritance of Noblewomen in Medieval Hungary*, neobjavljena magistarska radnja, Budapest: Central European University, 1999.

⁹⁹ Djevojačka četvrtina njegove supruge, 3. kolovoza 1378. (Tadija Smičiklas at el., *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, 18 sv.,

kuplića, koji je pripadao grupi nižeg plemstva oko Velikog Kalnika, dakle, izabrao je suprugu unutar svojeg društvenog položaja. Ženske su se pripadnice obitelji koje potječu iz Dijankovca udavale za supruge koji su bili ili njihovog ili nižeg statusa. Doroteja, praunuka Mateja od Dijankovca, bila je supruga Jurja od Pataka, koji je najvjerojatnije pripadao nižem kalničkom plemstvu, stoga su oni, unatoč geografskoj udaljenosti, bili istog društvenog statusa. U drugim pak slučajevima, udavale su se za križevačke građaninje. Doroteja, koja je bila potekla iz obitelji Mateja od Dijankovca, bila je supruga stanovitog Ilije, koji je bio križevački mesar, a njezina se kćer udala za Andriju, koji je pak bio križevački krojač. U nekim slučajevima kada suprug nije uopće poznat, mislim da nije bila riječ o muškarcu plemenita roda. Suprug Klare, kćeri Mateja od Dijankovca nije nam poznat, dok su nam poznata imena djece. U tim slučajevima se žene pojavljuju na sudu kada su imale sporove oko zemlje, koja je pak bila faktor koji je omogućavao plemeniti status.¹⁰⁰

Što se tiče porijekla, supružnici su mogli potjecati iz vrlo uskog područja unutar križevačke okolice.¹⁰¹ Nemamo podataka o slučajevima uzvratnih brakova. Nema obitelji ili grane koja je imala neko dominantno mjesto unutar ženidbenih strategija među *iobagiones castri* odnosno plemićima Križevaca.¹⁰²

Podaci o djevojačkoj četvrtini povezani su uz ženidbene strategije. Među obiteljima plemića iz Dijankovca imamo samo dva slučaja u vezi djevojačke četvrtine, bila ona dana u novcu ili zemlji, dok u slučajevima drugih obitelji križevačkog i kalničkog nižeg plemstva imamo puno više podataka.¹⁰³ Salamon, sin Wlkoya i njegova supruga Berus prodali su svoje zemlje Dioniziju, sinu Ivana, no zadržali su djevojačke četvrtine svojih kćeri, Katerine i Antole.¹⁰⁴ Godine 1361. sinovi Nikole, sina Ludovika, predali su jedan dio svojih posjeda svojoj sestri zvanj Miccarca i njezinom suprugu *pro vestimentis, pro quibus eidem sorori ipsorum de iure tenebantur*.¹⁰⁵ Potomci Ladine su predali 1377. djevojačku četvrtinu u zemlji sinovima Dempše.¹⁰⁶ Članovi

Zagreb 1904.–1990. [dalje: CD], sv. 15, dok. 287) i 21. lipnja 1380. (CD 16, dok. 97). Za njezinu obitelj, vidi: Géza Pálffy, Plemićka obitelj Budor iz Budrovca u razdoblju od 15. do 18. stoljeća, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, sv. 2, br. 3, Koprivnica 2003., str. 5–75.

¹⁰⁰ U takvim je slučajevima plemićki status žena naglašen; primjerice *nobilis domina Anna vocata filia Demetrii ex nobili domina Wracha vocata filia Iwan filii Ladina* (7. svibnja 1408., *Diplomatarium*, br. 28).

¹⁰¹ Unatoč tome, iznimke su Demetrijeva supruga iz obitelji Budor, čiji su preci stigli iz Vesprima na područje Križevačke županije u 13. stoljeću (vidi bilješku 92), te Stjepan, sin Ižana od Ižanovca, kalnički *iobagio castri* koji je bio oženjen Jelenom, kćeri Ivana od Jalševca, koja se spominje kao *nobilis domina* u ispravi iz 1396. (2. svibnja 1396., MNL OL, DF 230742, CD 18, dok. 81).

¹⁰² O ženidbenim strategijama obitelji Elefánthy, vidi: Fügedi, *The Elefánthy*, str. 102–109.

¹⁰³ Prvi takav podatak je iz 1394., kada su *nobiles domine Elizabeth, Katerina et Belka, filye Gergeni filii Iacoi a domina Duchka vocata filia Dragone de Dyankouch procreati* predale *totalem possessionarium portionem ipsarum ... per ipsam dominam Duchka vocatam avam ipsarum pro quarta filiali ipsis provenientem* potomcima Tome, sina Dionizija (17. lipnja 1394., *Diplomatarium*, br. 25). Potom su 1411. kćeri Petra, sina Egidija, dobile djevojačku četvrtinu svoje majke (17. siječnja 1414., *Diplomatarium*, br. 42).

¹⁰⁴ ... *salva tamen ex excepta in eisdem quarta parte puellari filiarum suarum* (20. rujna 1356., *Diplomatarium*, br. 9).

¹⁰⁵ 23. ožujka 1361. (*Diplomatarium*, br. 10).

¹⁰⁶ ... *ipsi de universis possessionibus eorum campestribus hereditariis rectam, et coequalem quartam partem cum possessione sub metis infrascriptis eisdem filiis Urbani per dominam matrem ipsorum Dempse vocatam, filiam Iwan iuridice provenientem dedissent* (17. ožujka 1377., *Diplomatarium*, br. 21).

obitelji od Osuđeva dobili su u novcu 1378. i 1380. godine djevojačku četvrtinu njihove bake, supruge Demetrija.¹⁰⁷ Demetrije je sa svojim sinom Stjepanom predao dio svog posjeda svojoj kćeri Chali, no isprava izričito ne govori da je bila riječ o djevojačkoj četvrtini. Rečeno je da, ukoliko ona umre bez potomstva, taj dio posjeda pređe u ruke Stjepanovog sina Lovre.¹⁰⁸ Martin, sin Mihovila, predao je 1418. djevojačku četvrtinu svojim sestrama i njihovim potomcima pred vlastima Velikog Kalnika.¹⁰⁹ Toma i Nikola, sinovi Jurja, prodali su svoj posjed, koji su naslijedili od njihove majke Elizabete, kćeri Benedikta, Jakovu, sinu Emerika za 3 marke.¹¹⁰

Bilo je uobičajeno da su obitelji koje su potekle iz redova nižeg plemstva Kalnika ili Križevaca davale djevojačku četvrtinu u posjedima; to je bio jedan od načina na koji je netko nižeg statusa (bio on građanin ili seljak) mogao ući u redove *iobagiones castri* sa svojim kondicionalnim slobodama. Žene, koje su se udale za takve pojedince čiji je društveni položaj bio niži, same su tako vodile račune oko posjeda koji su omogućili plemićki prestiž njihovim obiteljima.¹¹¹

Status unutar plemstva

Do 1430. *iobagiones castri* / *nobiles castri* imali su poseban status, specifičan oblik sloboda, koje nisu bile izjednačene s *aurea libertas*. Neke su obitelji pak bile izuzete i prije 1430., međutim, tada je kralj Žigmund uzdigao njihov položaj te su svi postali plemićima. Nakon toga je djelokrug zemaljskog župana pokrивao samo posjede koji su pripadali samom županatu, no nije uključivao osobe i posjede plemića koji su bili u rangu normalnog plemstva, jer se ta podjela dogodila postepeno, kada su se oni integrirali u redove slavonskog plemstva. Plemići nekad povezani uz kalnički županat i nakon 1430. zadržali su svoju prethodnu specifičnu situaciju jer su se u 16. stoljeću nazivali *universitas nobilium propter Kemlek commorantium*.¹¹²

¹⁰⁷ Demetrije se spominje u izvorima između dvadesetih i četrdesetih godina 14. stoljeća, a supruga mu potječe iz obitelji Budor (3. kolovoza 1378., CD 15, dok. 287 i 20. lipnja 1380., CD 16, dok. 97).

¹⁰⁸ ... *quam s<c>ilicet portionem possessionariam dictus Demetrius, pater dicte domine et Stephanus filius dicti Demeterii, Desow et domine contulerat* (25. ožujka 1385., *Diplomatarium*, br. 24).

¹⁰⁹ ... *directam et coequalem quartam filialem de uniuersis possessionibus seu portionibus ipsorum possessionariis .. dedissent* (28. srpnja 1416., Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, Acta antiqua, 100/82/B, MNL OL, DF 256973, ZsO 5, br. 2156).

¹¹⁰ ... *ipsi totalem portionem possessionariorum ipsorum ipsos per quendam dominam matrem suorum Elyzabeth vocatam filiam quondam Benedicti pro quarta filiali concernentem* (21. prosinca 1428., AHAZU, D-IX-62, MNL OL, DF 231087).

¹¹¹ I u Turopolju se djevojačka četvrtina davala u zemlji (M. Karbić, *Plemićka obitelj Mikšić*, str. 71–72).

¹¹² 17. studenoga 1510. (MNL OL, DL 104225). Možda su zadržali neke dijelove svog posebnog statusa i nakon 1430. godine. Trebamo imati na umu da su ponekad plemićki sudci izdavali dokumente u svoje ime. Neke od tih isprava bavile su se različitim elementima povezanim uz nekadašnje *iobagiones castri*, najčešće razne dogovore. Budući da genealogije i povijest posjeda nekadašnjih *iobagiones castri* Križavaca nisu dovoljno pouzdano istraženi, moguće je da se i drugi dokumenti time bave (primjerice plemićki sudac Benedikt od Presečna izdao je dokument o slučaju obitelji Miketinc; MNL OL, DF 276866). Miketinci su pripadali rodu Matej, a kralj Ludovik I. podigao ih je na rang plemstva 1346. godine. Vidi: Éva B. Halász, *From Castle-Warrior to Nobleman. Case Study of a Family of Slavonian*

*Iobagiones castr*i Križevačke županije spojili su se s nižim slavonskim plemstvom te je njihovo bogatstvo bilo sukladno tome.¹¹³ Ponekad se pokoji pojedinac iz obitelji povezanih uz Dijankovec pojavio kao *homo bani* u slučajevima koji su bili povezani uz njihovu bližu okolicu.¹¹⁴ Drugi su pak bili familijari. Stjepan od Dijankovca bio je familijar herceginje Beatrice, udovice Ivaniša Korvina. Služio je i drugog njezinog supruga, Jurja Brandenburškoga.¹¹⁵ Valentin od Poljane bio je familijar Pipa od Ozore, na čiji je zahtjev kralj Žigmund i uzvisio rečenog plemića i njegovu obitelj iz Poljane na plemićki status.¹¹⁶

Umjesto zaključka

U prethodnim smo recima prikazali podatke o obiteljima iz Dijankovca. Sumarno se može reći da su oni nakon njihova uzdizanja na rang plemstva 1430., baš kao i drugi plemići križevačkog županata, bili polako integrirani u plemstvo Slavonije, no povremeno su ostaci njihovog prijašnjeg statusa izvirali (poput primjerice uloge *iudices nobilium*). To uključuje i plemiće kalničkog županata i način na koji su oni izvodili svoja imena. Bliski odnosi pak s građanstvom razlikovali su ih je od drugih dijelova plemićkog društva. To se podjednako odnosi i na plemiće iz Dijankovca; Franjo, koji je bio križevački građanin, nakon što je kupio posjed tamo, počeo je izvoditi svoje ime prema tom selu. Odnosi između građana i plemića iz Dijankovca bili su i ekonomske¹¹⁷ i društvene prirode.¹¹⁸ Ipak, na kraju, potrebno je naglasiti da je ovo samo kap u moru jer su potrebna i druga istraživanja genealogija i posjeda nižeg plemstva u Slavoniji u srednjem vijeku.

Prevela: Sanja Miljan

Lesser Nobility, u: *Secular Power and Sacral Authority in Medieval East-Central Europe*, ur. Kosana Jovanović – Suzana Miljan, Amsterdam 2018., str. 61–70.

¹¹³ Razmjer bogatstva svake obitelji mora biti predmetom istraživanja slučaj po slučaj. Ukoliko su imali kmetove, nisu pripadali najnižoj sferi plemstva (usp. Tibor Neumann, "Egytelkes nemes". Egy közép-kori fogalom magyarázatához, *Történelmi Szemle*, sv. 54, Budapest 2012., str. 337–345). Kralj Matijaš je dao nalog 10. svibnja 1489. da svi najsiromašniji plemići moraju služiti utvrdi, odnosno *fidelitati igitur universorum et singulorum nobilium unius sessionis predictorum earundem serie precepisset et mandasset quatenus acceptis eisdem a tunc in antea ad dictum castrum suum Kemlek audire servitiaque solita facere ac proventus ad idem castrum suum de medio eorum ab antiquo sic ei debendo semper tempore suo administrare et administrari facere deberent et tenerentur* (HDA Obitelj Drašković, Archivum maius, fasc. 45, br. 9; MNL OL, DF 233345). Obitelj Uršule, žene Dionizija, koji je bio potomak Mateja iz Dijankovca, pripadala je nižem plemstvu Kalnika. Njezini su se rođaci sporili s Andrijom Bothom od Bajne zbog svog statusa (9. studenoga 1507., MNL OL, DL 35768).

¹¹⁴ Primjerice, Grgur *Oderyanoch* od Dijankovca (29. prosinca 1512., MNL OL, DL 37910).

¹¹⁵ Primjerice, njegovo pismo vojvotkinji: 26. siječnja 1508. (MNL OL, DL 37837), *director causarum* Jurja Brandenburškoga: 27. veljače 1510. (MNL OL, DL 37866).

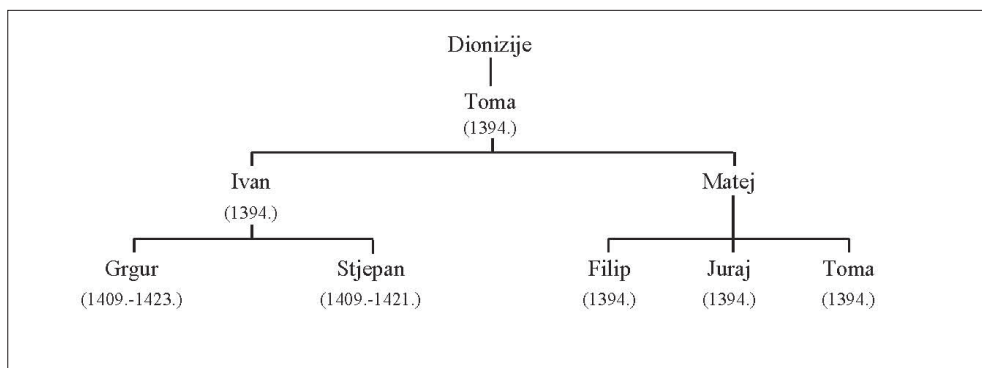
¹¹⁶ 15. prosinca 1412. (AHAZU, D-VIII-22, MNL OL, DF 230922, ZsO 3, dok. 3051 – tamo vidjeti bilješke o dataciji).

¹¹⁷ Andrija i Pavao iz obitelji Miketinec kupili su 1398. vinograd od Drageca, sina Petra, koji je bio *civis Crisiensis* (HDA, Obitelj Oršić B, MNL OL, DF 276991).

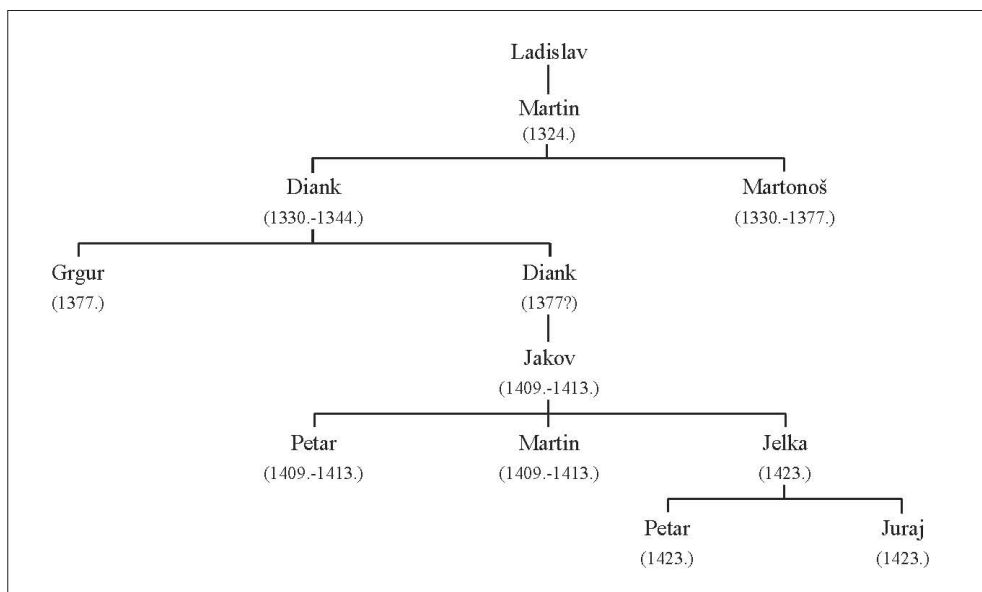
¹¹⁸ Stanoviti Matija *pictor* bio je zet Franje od Finčevca, kalničkog plemića. Vjerojatno je bio građanin (1. srpnja 1466., HDA, Documenta mediaevalia varia, br. 426, MNL OL, DF 218910).

Rodoslovne tablice

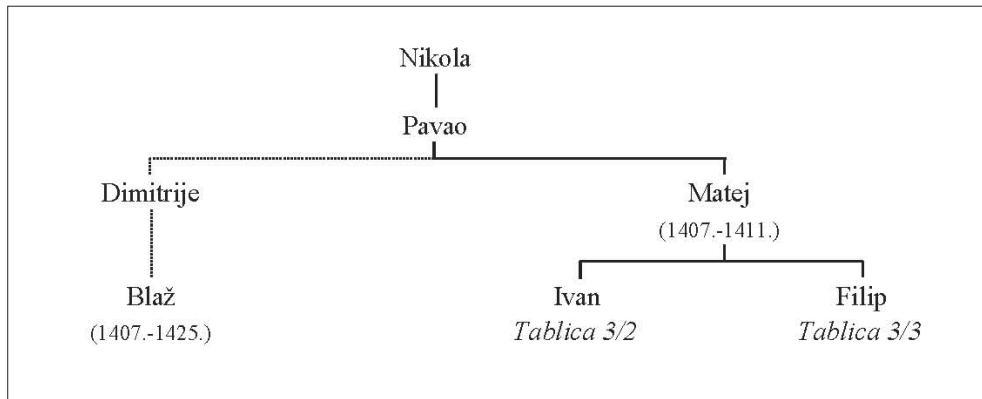
Tablica 1: Potomci Tome, sina Dionizija

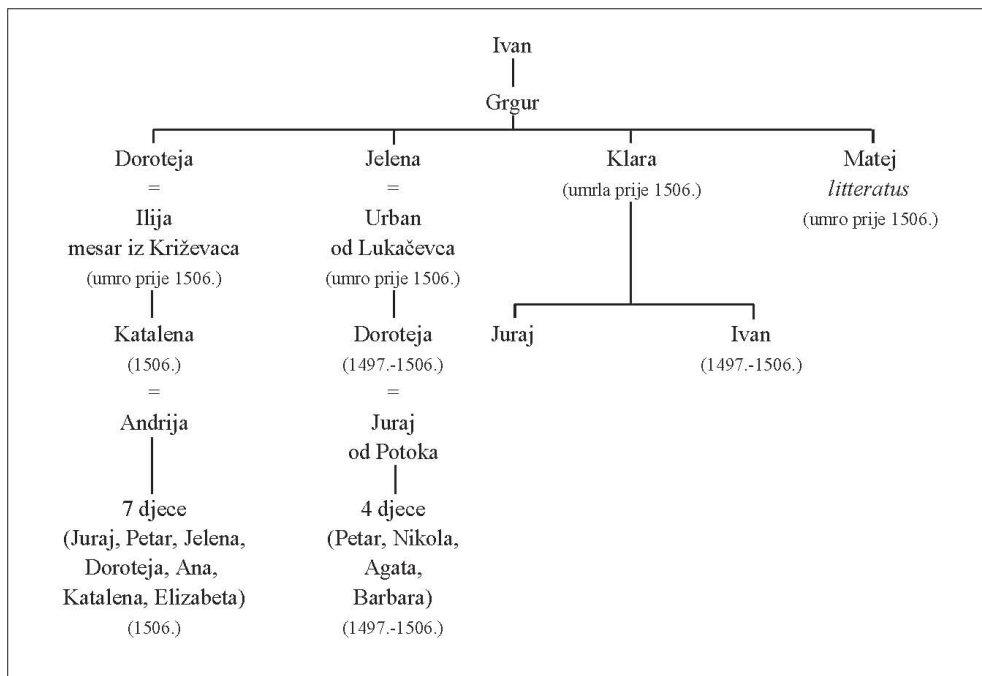
Tablica 2: Potomci Dianka

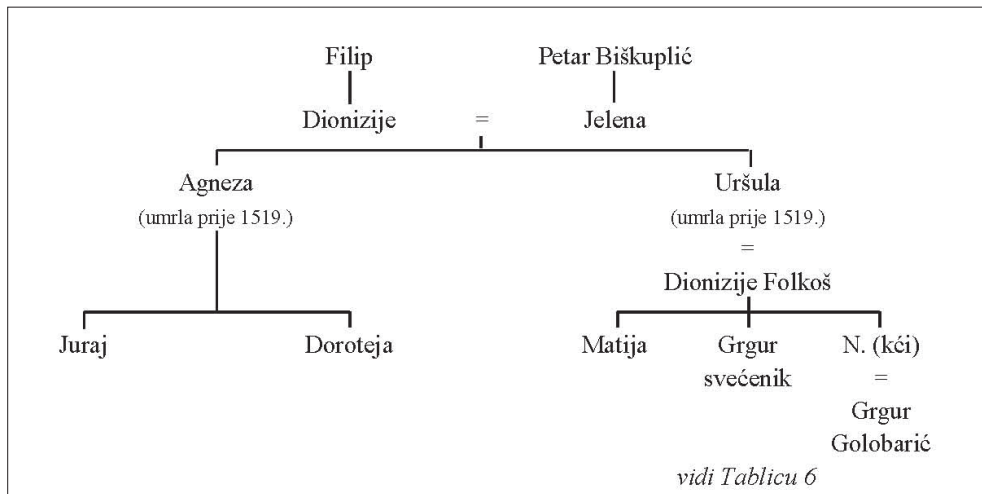
Tablica 3/1: Potomci Mateja

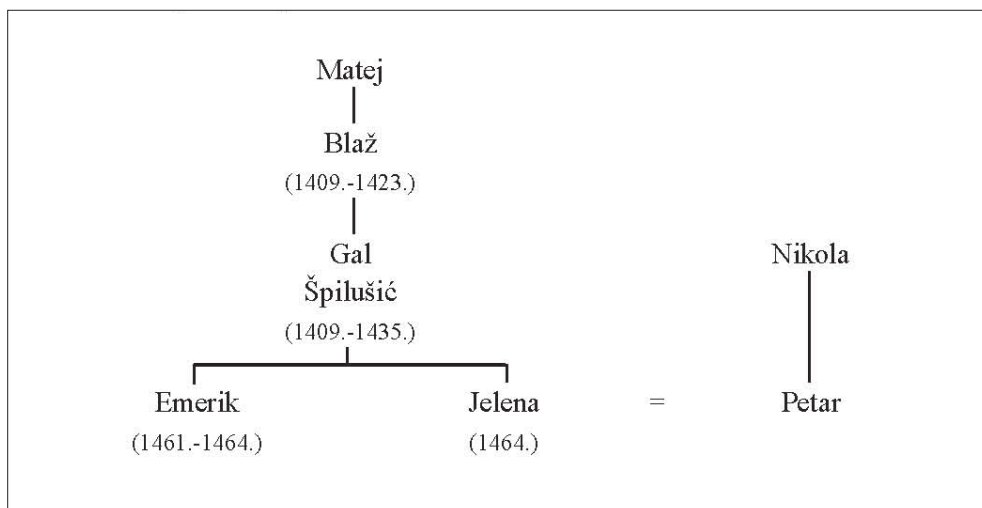
Tablica 3/2: Potomci Mateja (nastavak)

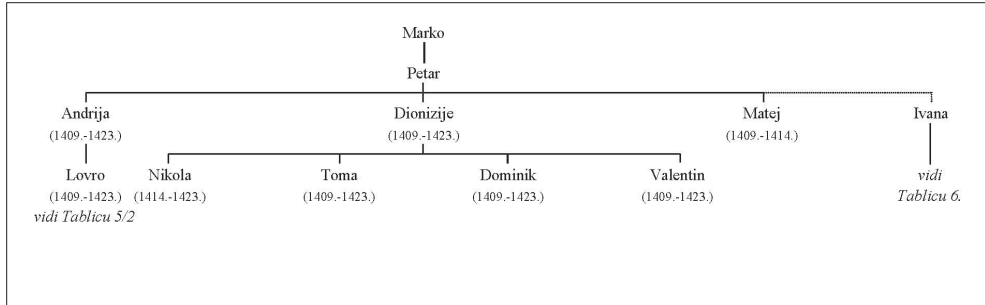
Tablica 3/3: Potomci Mateja (nastavak)

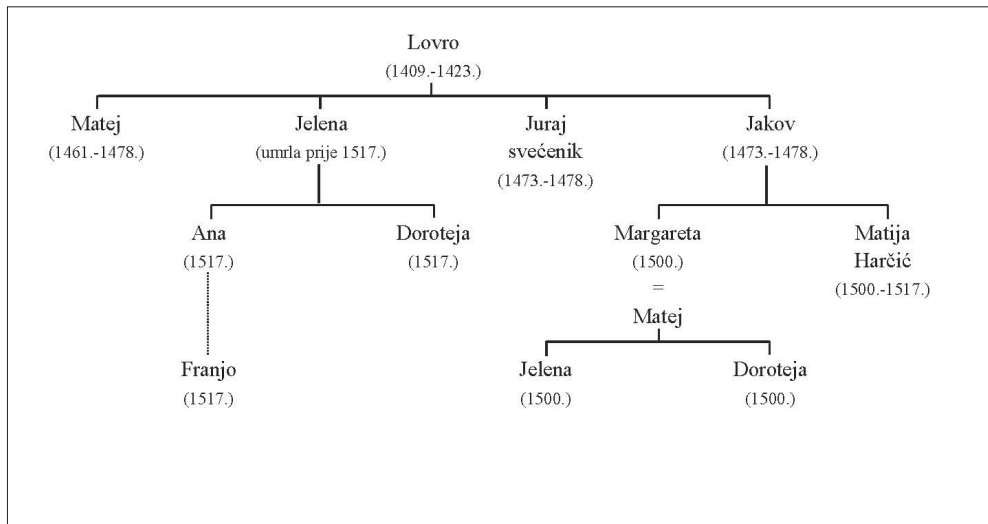
Tablica 4: Obitelj Gala Špilušića

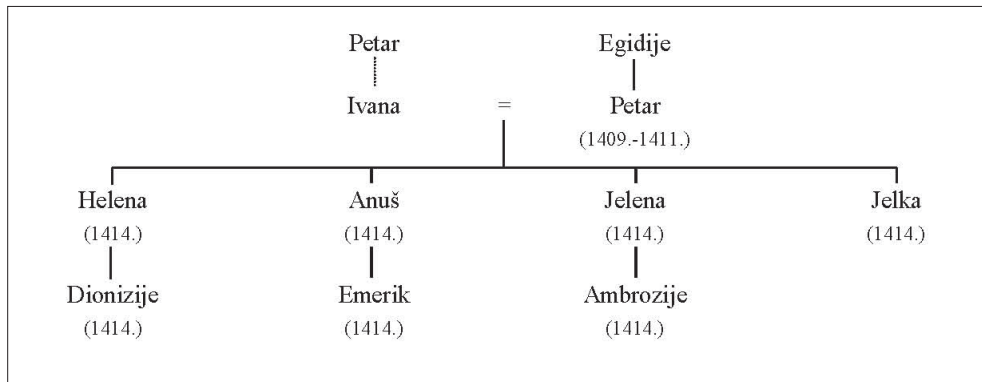
Tablica 5/1: Potomci Petra, sina Marka

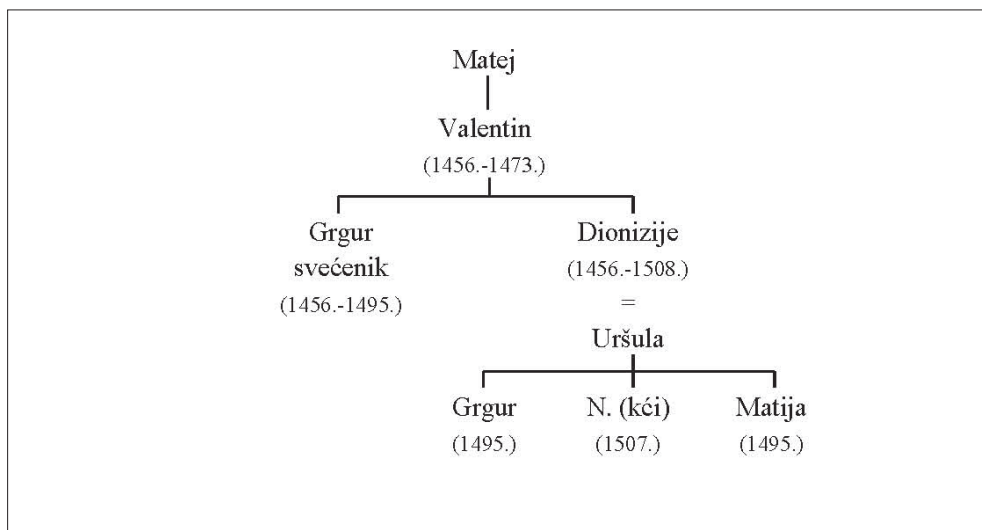
Tablica 5/2: Potomci Petra, sina Marka (nastavak)

Tablica 5/3: Potomci Petra, sina Marka (nastavak)

Tablica 6: Obitelj Valentina Folkoša

Éva B. Halász

Noblemen of Dijankovec. A History of a Family of Slavonian Lesser Nobility

Summary

The article follows the history of the different castle warriors/castle noble families residing in Dijankovec from the middle of the fourteenth to the end of the fifteenth century. The families belonged to different *generationes* of the castle warriors of Križevci County, and all of them had estates in the village of Dijankovec. The history of each line shows the common points in their lives. Firstly, they were members of the nobility, but in a lesser rank, which means that they were not well-off and often had problems to repay their debts and meet their costs. They payed out the *quarta puellaris* mainly in land, not in money, as was usual among the lesser nobility. The marriage strategy was different in the cases of male and female members of such families: the male ones choose wives from equal or higher status, but the female ones choose husbands from equal or lesser status. After the ennoblement by King Sigismund, the castle nobles of Križevci (including those of Dijankovec) merged into the lesser nobility of the Križevci County.

Key words: history of medieval Slavonia, lesser nobility, Križevci County, castle warriors (*iobagiones castrī*), castle nobles